

ARHITEKTURA

VELIKAN U ANONIMNOM VREMENU

(Uz posjet Paula Rudolpha)

„Tko je danas najveći arhitekta na svijetu?“ često upitaju kada saznaju da ste arhitekt. Možete odgovoriti: „Čemu tražiti velike u ovom anonimnom vremenu?“ ili „da svaka škola ima svog sveca zaštitnika, uzora koji daje principe što se slijede“. Izbjeći će se odgovor, no mnogi od danas će pomisliti na neka imena među kojima je svakako američki arhitekt Paul Rudolph. Sugovornika bi zanimalo što je napravio ovaj arhitekt, a sada je odgovor još teži jer bi trebalo nabrajati stotinjak realiziranih objekata i još toliko neizvedenih projekata i studija. Njegova veličina nije međutim u ovim brojkama već u projektima među kojima mnogi predstavljaju one diferencijalne pomake u kretanju arhitektonske misli.

● Zar »forma slijedi para«?

Rudolph nije funkcionalista, mada funkciju rješava bolje od mnogih ortodoksnih funkcionalista, ali tu ne traži inspiraciju forme. Štoviše pribijava se tog dogmatskog analitičkog koncepta u kome vidi uzroke mnogih poteškoća natovarenih na prostore rješavane u duhu funkcionalizma. Sigurno je, da je funkcionalizam rješavajući neke probleme, zastao prije valjanog rješenja, a da bismo mi danas kompletnirali te zadatke mali su izgledi da možemo nastaviti istim klisheom.

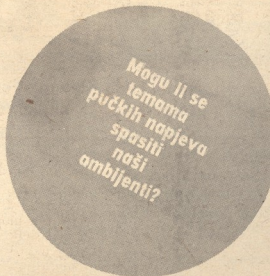
U širokom spektru svog stvaranja Rudolph je „iskorištavao“ i veoma rastrodne investitore. Bass House – vila za teksaskog milijardera stoji preko milijun i pol dolara, pa bi njegovi protivnici mogli

steme prostora on daje prednost formi, permanentno otkrivajući njen psihološki značaj za korisnika i promatrača. Razvija Wrightovu tvrdnju da su forma i funkcija jedno. Na toj postavci on zbraja ostale arhitektonske datosti: okoliš, pejzaž, klimu, vid života, materijal, i stvara objekat koji ima svoj vlastiti identitet. Prostor bez identiteta teško da može posjedovati vrline umjetničkog djela.

Kod Rudolpha je stvaralački proces shvaćen kao lični napor i stoga on u njega uključuje vlastito arhitektonsko htjenje i potrebu za vlastitim izrazom. To je onaj dio koji u racionalne komponente unosi autorovu imaginaciju i maštanja, da na nas djeluju jedino preko senzibiliteta. Kad bi se sve objasnilo, što je kod Rudolpha nemoguće, nestao bi onaj dio nespoznatljivog što golica, daje draž i otvara polemike.

Opća karakteristika njegove arhitekture jest raskoš oblika, složenost forme koja je kod javnih objekata što služe kao fokusne točke više naglašena i s više dopuštenog „ekcesa“, negoli na objektima stanovanja, administracije ili objekta podređenih gradskom tkivu. Za razliku od neuspjelih poigravanja formom, Rudolphova forma nastaje kao izlučeni produkt unutrašnjeg prostora i obrnutu. Interijer i eksterijer nikada nisu dva različita svijeta. Oni su u čvrstoj povezanosti. Nadalje ti oblici kojima je namjera ushićenje i zanos, nisu nikada izvan okvira građevne mogućnosti nego njeno maksimalno iskorištenje.

Rudolph je dobar primjer da se istak-

sam“ po uputi proizvođača, „pokret“; i sedmo, apstraktne osobine sadržane u novom konceptu prostora.

● Strast za crtanjem

Relativno velika produkcija iz biroa Paul Rudolpha uzrokovana je njegovom posvećenošću arhitekturi. Biro nije nikada imao više od petnaest suradnika, jer je to broj, kako Rudolph reče, koji se može kontrolirati. On je naime uključen u rad svakog suradnika i direktno rješava svaki problem, bilo projektantski, crtački ili detalja. Magija američkog businessa nije uspjela Rudolpha ubaciti u trku za profitom. Ograničio se je na količinu projekata koje može najneposrednije rješavati vodeći poprilično vremena u svom malom ateljeu blizu Pete Avenije u New Yorku. Zanos i oduševljenje kojim se bavi arhitekturom svrstava Rudolpha u artiste sa tradicionalnim atributom te riječi. Direktna veza s projektom je uzrok mnogih njegovih ostvarenih vrijednosti u arhitekturi. Nasuprot tome, otuđenje od projekta, česta bolest u arhitektonskim biroima donosi loš uspjeh. U distribuciji posla i vlasti, arhitekt menadžer daje nejasne skice ili čak bez toga proklamira neke svoje ukuse, i misli da će se to sada nekom magijom razviti u veliku arhitekturu. Na žalost nema kruha bez motike, ni arhitekture bez olovke. Crtež je oružje za kreaciju prostora i Rudolph to koristi do maksimuma. Kroz mnoštvo skica i nacrtu pročišćava koncept objekta i svoju imaginaciju svodi na konkretno. Crteži perspektiva, crtani u posebnoj Rudolphovskoj maniri, izražavaju strast za crtanjem; krajnje su egzaktni, bujni i temperamentni poput prostora koji opisuju, i imaju vlastitu grafičku vrijednost.

Veliki broj američkih umjetnika i intelektualaca osjeća i doživljava duhovnu povezanost s Evropom. Za razliku od superiornog kauboja, oni ovamo dolaze s poštovanjem hodočasnika da bi izostrili kriterij svog umjetničkog postupka, a taj je utkan dobrim dijelom u naslijeđe prošlosti. Potkraj mjeseca Paul Rudolph dolazi u Dubrovnik. Razlog posjeta nije turistička popularnost u SAD ovog jadranskog ljepotana, već preporuke njegovih prijatelja arhitekata i fotografije grada koje su ga oduševile. Arhitektonski i urbani potencijal Dubrovnika zacijelo će biti inspirativna duševna hrana velikom arhitektu.

Lenko PLESTINA ●

Paul Rudolph: život posvećen arhitekturi (na slici: jedan od njegovih objekata)

istaknuti parolu što je često rabe u nedostatku vlastite kreativnosti: „forma slijedi paru“. Rudolph međutim postiže jednako vrijedne rezultate i kada projektira u ograničenim datostima. Bez obzira na obilje stanova, petina Amerikanaca još stanuje u nepovoljnim uvjetima. Dobar dio Rudolphove aktivnosti je usmjeren na jeftino stanovanje. Projekt „Oriental Masonic Gardens“ izveden u New Havenu daje primjer stvaranja vrijedne psihološke okoline i u reduciranoj mogućnosti.

Naše predrasude i rezerviranost prema tzv. „internacionalnom stilu“ i funkcionalizmu kao njegovoj podlozi, ne proizilaze iz rezultata što su ga njegovi utemeljitelji ostvarili. Kada se arhitektonski genije i veličina izražava, onda on pištuje pozitivan učinak bez obzira na to kojim se sredstvom poslužio. Naš odgoj i senzibilitet uvijek korespondira s pravom vrijednošću. Nesimpatije prema interacionalnom stilu jesu u njegovim skraćenim postupcima koji otvaraju mogućnost za projektiranje mnogim ograničenim, čak i netaleantiranim arhitektima. Manje ne samo da prestaje biti više, nego postaje: MANJE JE NAJMANJE. Laiku se vrlo brzo učini da je lako slikati poput Picassoa ili projektirati na način Mies van der Roheja, zaboravljajući ili ne shvaćajući da je to finale jednog umjetničkog procesa, a ne nikako trenutak slučajnosti šablona. Ovako ostvareni objekti i ambijenti u najboljem nas slučaju, ako nas ne iritiraju, prepuštaju ravnodušju. Mnogi put se to učini kao dobra scenografija pretendira da bude stvarala, nego li da nas ostavi nezainteresiranim.

● Ograničenja regionalnog izraza

Kada pojam formalizma ne bi nosio (a ne bi trebao) attribute lošeg, kazali bismo da je Rudolph formalista. Rješavajući si-

ne razlika između formalizma i pseudoformalizma. Karakteristike ovog zadnjeg imaju i tzv. „regionalni stilovi“ koji se zadnjih godina razbuktavaju u nas i u koji se prebacuje čak i jedan dio „internacionalaca“. Ako se misli da će se temama pučkih napjeva spasiti naši ambijenti, čini se da su u gadnoj zabludi oni koji bi svoje vrijeme htjeli zamjeniti jednim drugim-prošlim. Ima više uzroka što ograničavaju regionalni izraz. Rudolph ih spominje: prvo, industrijalizacija; drugo, česta putovanja i olakšano komuniciranje; treće, stalno poskupljenje tradicionalnih materijala i obrtničkog rada; četvrto, utjecaj arhitektonske štampe; peto, štovanje onog što je popularno i želja da se tome prikloni; šesto, „uradi